

Formation and directions of development trends of mechanical engineering industry in Azerbaijan

Emin İsmaylov

S.f., Institute of Economics of ANAS, Azerbaijan

E-mail: emin.ismaylov.54@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0003-4869-856X>

Baxtinaz Danyalova

S.f., Institute of Economics of ANAS, Azerbaijan

E-mail: nazakerimova@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4420-1018>

Annotation: In modern conditions, in connection with the integration of the national economy into the world economy, it is very important to increase the competitiveness of the country's economy, including industries. Taking this into account, the article examines the current state of the mechanical engineering industry in Azerbaijan and evaluates it from the point of view of competitiveness. The results obtained can play a positive role in the formation and development of a competitive engineering industry in the country.

Key words: national economy, industry, mechanical engineering, competitiveness, import, export.

JEL O40; UDC 330

To cite this article: İsmaylov E., Danyalova B. (2022). Formation and directions of development trends of mechanical engineering industry in Azerbaijan . *Economic Growth and Social Welfare*, Issue II, pp. 105-115.

Article history: Received – 02.01.2022; Accepted – 25.03.2022.

Azərbaycanda rəqabətqabiliyyətli maşınqayırma sənayesinin formalaşması və inkişaf istiqamətləri

Emin İsmayılov

Elmi İşçi, AMEA-nin İqtisadiyyat İnstitutu, Azərbaycan

E-mail: emin.ismayilov.54@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0003-4869-856X>

Baxtinaz Danyalov

Elmi işçi, AMEA-nın İqtisadiyyat İnstitutu, Azərbaycan

E-mail: nazakerimova@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4420-1018>

Annotasiya: Müasir şəraitdə milli iqtisadiyyatın dünya təsərrüfat sisteminə inteqrasiyası ilə əlaqədar ölkə iqtisadiyyatının, o cümlədən sənaye sahələrinin rəqabətqabiliyyətinin artırılması olduqca mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bunu nəzərə alaraq məqalədə Azərbaycanda maşınqayırma sənayesinin mövcud durumu araşdırılır və rəqabətqabiliyyətlilik baxımından qiymətləndirilir. Məqalənin praktiki əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, alınan nəticələr ölkədə rəqabətqabiliyyətli maşınqayırma sənayesinin müasir səviyyədə formalaşması və inkişaf istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsində müsbət rol oynaya bilər.

Açar sözlər: milli iqtisadiyyat, sənaye, maşınqayırma, rəqabətqabiliyyətlilik, idxal, ixrac

JEL O40; UDC 330

Məqaləyə istinad: İsmayılov E., Danyalova B. (2022) . *İqtisadi Artım və İctimai Rifah*, № 2, səh. 106-115.

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 02.01.2022; qəbul edilib – 25.03.2022.

Giriş/ Introduction

Milli iqtisadiyyatın ayrı-ayrı sahələrinin, o cümlədən sənaye sahələrinin beynəlxalq rəqabətqabiliyyətliliyi problemlərinin və onların həllinin səmərəli həll yollarının müəyyənləşdirilməsi, hər şeydən əvvəl, rəqabətin iqtisadi mahiyyətini və ona təsir edən amilləri müəyyənləşdirməyi tələb edir. Rəqabətqabiliyyətinin iqtisadi mahiyyətinin formalarının izahını verməzdən əvvəl rəqabətə müxtəlif yanaşmaları nəzərdən keçirək. Mövcud kateqoriyaya iqtisadi ədəbiyyatlarda əsasən üç cür yanaşma mövcuddur. Bəzi alimlər rəqabəti bazardakı yarışma kimi nəzərdən keçirirlər. Bir sıra iqtisadçılar isə rəqabətə sahəvi bazar tipini müəyyənləşdirən meyar kimi yanaşırlar. Rəqabət bazar mexanizminin vacib elementi olmaqla onun xarakteri və forması müxtəlif bazarlarda və müxtəlif bazar durumunda fərqlidir.

Bazar iqtisadiyyatının dinamikliyinin və səmərəliliyinin təmin olunmasının ən mühüm mexanizmi kimi qəbul olunan rəqabətin mahiyyətini öyrənmək üçün onu müəyyən edən əsas amillərdən olan tələb və təklifin xüsusiyyətlərinin tədqiqi həmişə ön planda olmuşdur.

Əsas hissə / Main Part

Ədəbiyyatın təhlili

Bazar münasibətlərin inkişafının əsas şərtlərindən biri sağlam rəqabət mühitinin formalaşdırılmasıdır. Rəqabət iqtisadi fəaliyyətin genişləndirilməsində, ETT-nin sürətləndirilməsində, əməyin təşkilinin müntəzəmliyi formaları formalarının tətbiqinin geniş yayılmasında həlledici rol oynayır. Məhsulun keyfiyyətinin yüksəldilməsi, istehsal xərclərinin azalması da onun rəqabət qabiliyyətinin artmasına yetirib çıxarır. Daxili və ya xarici bazarda fəaliyyət göstərməsindən asılı olmayaraq, iqtisadiyyatın istənilən sahəsində rəqabətin məğzi – yeni rəqiblərin meydana çıxması təhlükəsində, əvəzedici əmtəələrin meydana çıxmasında, kompleksləşdirici göndərənlərin sözləşməsi bacarığında, satıcıların – istehsalçıların sözləşməsi bacarığında və mövcud rəqiblərin öz arasındakı rəqabətində özünü biruzə verir. Ümumiyyətlə sahənin rəqabət qabiliyyətliliyi ilə bağlı qərb və Rusiya iqtisadçılarının araşdırılmalarında rast gəlmək olar. Onların arasında M.Porter, R.Makkoner, L.Bryu, Q.Juravlevanı, həmçinin “UNİDO” (Sənaye inkişafı üzrə BMT-nin təşkilatı) göstərmək olar.

Metodologiya

Məqalədə tədqiqat üsulu kimi maşınqayırma sahəsi üzrə məlumatların analitik, statistik-iqtisadi metodlardan istifadə etməklə təhlili seçilmişdir.

Nəticələr

Maşınqayırma sənayesinin rəqabətqabiliyyətinin qiymətləndirilməsi

Ölkənin maşınqayırma sənayesinin inkişafı bilavasitə bu sahədə uzun illər ərzində formalaşan istehsal və iqtisadi potensialı ilə sıx bağlıdır. Bununla yanaşı həmin inkişaf həmçinin sahə müəssisələrinin səmərəli istehsal-təsərrüfat fəaliyyətindən birbaşa asılıdır. Hal-hazırda Azərbaycanın maşınqayırma sənayesi 5 əsas sahəni əhatə edir: kompüter və digər elektron avadanlıqların istehsalı; elektrik avadanlıqların istehsalı; maşın və avadanlıqların istehsalı; avtomobil və qoşquların istehsalı və digər nəqliyyat vasitələrinin istehsalı.

Cədvəl 1. Maşınqayırma sənayesində 2017-2020-ci illər üzrə məhsul istehsalının dinamikası,mln.manat.

	2016		2017		2018		2019		2020	
	mln. manat	faiz	mln manat	% faiz	mln manat	% faiz	mln manat	%	mln manat	% faiz
Cəmi, o cümlədən	492,8	100	533,8	100	588,5	100	642,7	100	634,0	100
Kompüter və digər elektron avadanlıqların istehsalı	89,4	18,1	80,0	15,0	89,9	15,3	85,9	13,4	75,5	12,0
Elektrik avadanlıqların istehsalı	82,2	16,7	159,5	29,9	205,2	34,9	231,2	36,0	215,4	34,0
Maşın və avadanlıqların istehsalı	154,9	31,4	196,4	36,8	169,8	28,9	220,8	34,4	262,1	41,3
Avtomobil və qoşquların istehsalı	155,1	31,5	84,2	15,8	116,5	19,8	97,6	15,2	74,9	11,8
Sair nəqliyyat vasitələrin istehsalı	11,2	2,3	13,7	2,6	7,1	1,2	7,2	1,1	6,1	1,0

Mənbə: “Azərbaycan sənayesi-2021” ADSK-nın məlumatları əsasında müəlliflər tərəfindən tərtib edilmişdir (ARDSK,2021).

Cədvəl 1 göstəricilərindən göründüyü kimi 2016-2020-ci illərdə maşınqayırma sənayesində məhsul istehsalının dinamikasında bütövlükdə artım baş vermişdir (Cədvəl 1) . Lakin, 2020-ci ildə 2016-cı illə müqayisədə araşdırılan sahələr üzrə, “Elektrik avadanlıqların istehsalı” və “Maşın və avadanlıqların istehsalı” sahələri istisna olmaqla, azalma müşahidə olunur.

Cədvəl 2. Maşın və avadanlıqlar istehsal edən müəssisələrin xarici ticarət dövriyyəsi (min dollar)

İllər	2016	2017	2018	2019	2020
İxrac	39 090,7	50 449,0	64 594,6	77 820,4	65126,9
İdxal	2 013 439,1	1 866 670,0	2 589 007,7	2 661 228,2	2536188,9

Mənbə: “Azərbaycanın xarici ticarəti”. Statistik məcmuə, ADSK, Bakı, 2021.

Yuxarıdakı cədvəldən göründüyü kimi, sahəni xarici ticarət dövriyyəsində həm ixrac, həm də idxal üzrə göstəricilərin ildən ilə artım tendensiyası müşahidə olunur (Cədvəl 2). Əgər 2016-ci ildə ixracın həcmi 39090,7 min dollar təşkil etmişdirsə, 2020-ci ildə 65126,9 dollara çatmışdır. Lakin, idxalın həcmi təhlil edilən illərdə ixracın həcmi artıq dərəcədə üstələyir. Belə ki, əgər 2016-ci ildə idxalın həcmi 2013439,1 min dollar olmuşdursa, 2020-ci ildə 2536188,9 min dollar təşkil etmişdir. 2016-ci ildə əhəlinin adam başına düşən ixracın həcmi - 3,76 dollar, idxalın həcmi isə 193,6 dollar təşkil etmişdirsə, 2020-cu ildə bu göstəricilər müvafiq olaraq - 6,27 və 243,87 dollara bərabər idi.

Ümumiyyətlə həmin dövr maşınqayırma müəssisələrinin ixrac etdiyi maşın, mexanizmlər, elektrotexniki avadanlıqlar və aparatlar xarici bazarlarda rəqabətə uyğunlaşa bildiyini və maşınqayırma müəssisələrinin rəqabətqabiliyyətli məhsulları istehsal etmək imkanlarına malik olduqlarını göstərir. Hal-hazırda, yuxarıda qeyd edildiyi kimi, MDB ölkələrinə, həmçinin İrana, Ölcəzairə, Bolqarıstana, Suriyaya və digər ölkələrə ixrac olunur və bu ölkələrin bazarlarında uğurla rəqabət aparır. İxrac olunan məhsulun əsas növlərinə neft-mədən avadanlıq və müxtəlif maşınlar və mexanizmləri aid etmək olar (İsmayilov, 2013). Bu aspektdə bir məqamı qeyd etmək lazımdır ki, bir sıra Avropa ölkələrində, məsələn Norveçdə, ölkə daxilində istehsal olunan məhsulun idxalına dövlət tərəfindən kvotalar qoyulub.

Bu baxımdan, Azərbaycanın “Azneftkimyams” ASC-nin müəssisələrində beynəlxalq standartların tələblərinə cavab verən neft-mədən avadanlığının istehsalına baxmayaraq, bu növ məhsullar hal-hazırda xaricdən gətirilir ki, onlarında əksəriyyətini Azərbaycanda fəaliyyət göstərən xarici neft şirkətləri istifadə edirlər. Bu da 1994-cü ildə bağlanan “Əsrin Kontraktı”nda təsdiq olunmuş maddəsindən irəli gəlir.

Azərbaycanda rəqabətqabiliyyətli maşınqayırma sənayesinin formalaşması və inkişafı istiqamətləri.

Maşınqayırma məhsullarını istehsal edən müəssisələrin rəqabətqabiliyyətliliyinin artırılmasının strateji istiqaməti kimi onların innovasiya siyasətinin aktivliyi çıxış edə bilər. Məlum olduğu kimi, innovasiya anlayışı istehlak bazarında artıq tanınmış alqı-satqı obyektini kimi çıxış edən elmi və texniki ideyaların maddiləşmiş formasını özündə əks etdirir. Müasir şəraitdə müxtəlif əmtəə və xidmət bazarlarının yaranması və inkişafı onunla izah olunur ki, çox saylı məhsul bazar əməliyyatlarının strategiyası daha differensiyalaşdırılmışdır. Bu, əmtəənin həyat siklini qısaldır, həmçinin istehlakçıların xüsusi qrupları üçün işlənilib hazırlanan və istehsalını artırmaqla, əmtəə növlərini kiçik həcmdə istehsal etməyə məcbur edir.

Bütün bu proseslərin məcmusu mövcud əmtəələrin daima yeniləşdirilməsinə, ya da təkmilləşdirilməsinə gətirib çıxarır və yeni texniki fikirlərin işlənilib hazırlanmasını qabaqcadan müəyyən edir. Qeyd etmək lazımdır ki, innovasiya fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün müəssisənin innovasiya potensialının mövcudluğunun olması zəruridir. Bu potensial müxtəlif resursların məcmusu kimi aşağıdakılardan ibarətdir (Mamedov,2012):

- intellektual resurslar (texnoloji sənədlər, patentlər, yeniliklərin mənimsənilməsi üzrə biznes-planlar, müəssisənin innovasiya proqramı);
- maddi resurslar (təcrübə-konstruktor bazası, texnoloji avadanlıq, ərazi ehtiyatları);
- maliyyə resursları (daxili vəsaitlər, borclanma vəsaitləri, investisiya vəsaitləri, dövlət vəsaitləri və qrantlar);
- kadr resursları (başçı-novator, innovasiyalara maraq göstərən müəssisənin personalı, əməkdaşların ETİ və ali məktəblər ilə əməkdaşlıq və şəxsi əlaqələri, elmi-tədqiqat və təcrübə-konstruktor işlərinin həyata keçirilməsində mövcud təcrübə, layihələrin idarə olunmasında təcrübə);
- infrastruktur resursları (ET və TK işlərinin aparılmasının daxili bölmələri, baş texnoloqun şöbəsi, yeni məhsulun marketinq şöbəsi, hüquqi-patent şöbəsi, informasiya şöbəsi və rəqabət keyfiyyət şöbəsi) (Stigler,2000).

Sənayedə, o cümlədən maşınqayırma kompleksində innovasiya (elmi-tədqiqat) işlərinin maliyyələşdirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bununla əlaqədar respublika maşınqayırma sahəsində innovasiya mənbələrinin işlənməsi və xarici ölkələrin təcrübəsindən istifadə olunması olduqca aktual məsələdir.

Yüksək kapital və elmtutumlu maşınqayırma müəssisələrinin rəqabətqabiliyyətliliyinin inkişafında xüsusi rol oynayan və dünya standartlarına uyğun olan maşın və avadanlıqların istehsalında əsas amil kimi çıxış edən innovasiya işlərinin maliyyələşdirilməsi respublika iqtisadiyyatının reallıqlarına müvafiq olaraq bir neçə istiqamətdə aparıla bilər:

Birincisi, dövlət sifarişi əsasında. Müəssisələr dövlət sifarişi əsasında əldə etdikləri pul vəsaitlərini müasir tələblərə cavab verən avadanlıqların və aqreqatların istehsalının təşkilinə yönəldirlər. Məsələn, bazar iqtisadiyyatı cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrdən biri olan Rusiyada sənaye müəssisələri və hərbi sənaye kompleksləri əldə etdikləri dövlət vəsaitini elmi-tədqiqat bölmələrinin və sexlərinin yaradılmasına yönəltməklə sifariş edilən məhsulların və hərbi avadanlıqların istehsalına nail olurlar. Bu isə yüksək rəqabətqabiliyyətli məhsulların və analoqu olmayan avadanlıqların və hərbi texnikanın istehsalına imkan yaratmaqla müəssisələrin rəqabətqabiliyyətliliyinin inkişafını təmin edir. Maşınqayırma sənayesində müəssisələrin rəqabət üstünlüyünə malik olması, onların rəqabətqabiliyyətliliyinin inkişaf baxımından təkmilləşdirilməsi ölkə daxilində qabaqcıl və tədiyyə qabiliyyətli tələbin mövcudluğunu tələb edir. Dövlət isə buna bir sıra iqtisadi mexanizmlər (ölkədə aşağı faizlə kredit siyasəti, valyuta məhdudiyyəti, vergi siyasəti), o cümlədən sifarişlər vasitəsi ilə nail ola bilər.

İkincisi – neftmaşınqayırma müəssisələrinin rəqabətqabiliyyətliliyinin inkişafında mühüm rol oynayan innovasiya işlərinin maliyyələşməsi mənbəyi kimi xarici investisiyalardan istifadə olunması mühüm istiqamətlərdən biri kimi qiymətləndirə bilər. Ən azı bu gün üçün potensial investorlar kimi neft sənayesində çalışan və konsersiuma daxil olan ölkələr çıxış edə bilər.

Üçüncüsü – innovasiya işlərinin maliyyələşdirilməsi mənbəyi kimi yuxarıda təklif edilən daxili investisiya-sahə bankının kreditləri çıxış edə bilər. Burada yeni texnikanın və avadanlıqların alınmasında xüsusi rol oynayan lizinq kompaniyasının yaradılması da məqsədəuyğun sayıla bilər.

Dördüncüsü – xam neftin dünya bazarlarında satışından əldə edilən neft dollarlarının müəyyən hissəsinin ölkə maşınqayırma sənayesinə yönəldilməsi onun texniki cəhətdən modernləşdirilməsi üçün əhəmiyyətli olardı. Bu isə, öz növbəsində, neft-maşınqayırma müəssisələrinin rəqabətqabiliyyətliliyinin inkişafına təkan verə bilər.

Beşinci – innovasiya işlərinin bilavasitə maşınqayırma sənayesinə daxil olan müəssisələrin öz maliyyə vəsaitləri hesabına maliyyələşdirilməsidir (Rubin,2001,s.14).

İdxal və ixrac əməliyyatlarına görə gömrük rüsumlarının artması və azaldılması integrasiya proseslərinə bilavasitə təsir edir. Qeyd edək ki, vergi siyasəti maşınqayırma sənayesinin inkişafına bilavasitə təsir edən istiqamətlərdən biridir. Belə ki, ixrac əməliyyatlarına görə neft-maşınqayırma müəssisələrinin ən azı 5 il müddətinə gömrük rüsumlarından azad olunması bilavasitə onların beynəlxalq rəqabətqabiliyyətliliyinin artmasına gətirib çıxarır.

Dövlət bazarının formalaşması, öz növbəsində, tədiyyə qabiliyyətli tələbi artırmaqla ölkə maşınqayırma müəssisələrinin həm daxili və həm də xarici neft-mədən avadanlığı bazarında təklifin həcmi artırmaqla və rəqabət mexanizminin güclənməsini artırır. Dövlət bazarı dövlətin ehtiyatlarının ödənilməsi üçün zəruri olan əmtəələrin və xidmətlərin məcmusu kimi çıxış edir.

Ölkə maşınqayırma sənayesinin beynəlxalq rəqabətqabiliyyətliliyinin artmasının əsas istiqamətlərindən biri də ixrac edilən maşınqayırma məmulatlarının səmərəli sertifikatlaşdırılma sisteminin formalaşmasıdır.

Bu sahədə prosesləri sürətləndirmək üçün ölkədə mövcud olan sınaq-təcrübə laboratoriyalarının sənaye cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrdəki sahə mütəxəssisləri ilə işgüzar əməkdaşlığı ön plana çəkmək daha faydalı olardı.

Xarici ölkələrin təcrübəsində xüsusən milli əmtəələrin və xidmətlərin xarici bazarlarda irəliləməsində mühüm rol oynayan reklamlara geniş diqqət verilir. Bu baxımdan dövlətin aktiv rol oynaması ixracın stimullaşdırılması siyasətinin tərkib hissəsinə çevrilməlidir. Buna nail olmağın optimal üsulu kimi beynəlxalq yarmarkalar və sərgilərin təşkil edilməsidir. Çünki istehsal edilən məhsullar haqqında məlumatın olması (texniki-iqtisadi parametrlər, ekoloji cəhətdən təhlükəsizliyi, istismar müddəti, istehsal gücü və s.) həmin məhsul növlərinin beynəlxalq səviyyədə tanınması üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Maşın və avadanlıqların daxili və xarici bazarlarında rəqabətqabiliyyətliliyinin artmasına qiymət amili də müəyyən təsir göstərir. Buna görə də maşınqayırma kompleksinə daxil olan hər bir müəssisə dünya bazarlarında satılan avadanlıqların qiymətləri haqqında xüsusi məlumatla malik olmalıdır. Çünki qiymət məsələsində uduzan hər bir şirkət özünün beynəlxalq rəqabətqabiliyyətliliyinə zərbə vurmuş olur. Buna görə də dünya maşınqayırma avadanlıqları bazarında fəaliyyət göstərən qiymətlərin səviyyəsi haqqında ölkə şirkətlərinə informasiya çatdıran çevik bir sistemin yaradılması çox vacibdir.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, ölkə daxilində sənayenin, sahələrin və müəssisələrin rəqabətqabiliyyətliliyini təmin etmədən dünya bazarlarında rəqabət üstünlüyünə malik olmaq qeyri-mümkündür.

Bütün deyilənlərdən belə nəticə çıxarmaq olar ki, daxili bazarda yaranan tələb sahədaxili rəqabətin əsasıdır. Daxili rəqabət milli bazarda şirkətin (müəssisənin) mövqelərini möhkəmləndirməklə yanaşı, onların xarici bazarlara çıxmasına və keyfiyyətli məhsul istehsalına imkan yaradır. Digər tərəfdən, daxili rəqabət mübarizə edən sənaye müəssisələrinin texnoloji-texniki və iqtisadi cəhətdən təkmilləşməsinə şərait yaradır (Porter,2006) Ölkənin maşınqayırma sənayesi daxili rəqabətin formalaşması və inkişafı baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb etməklə yanaşı, maşınqayırma müəssisələrinin yeni müasir tələblərə cavab verən müxtəlif növ əmtəə və xidmət sahələrinin yaradılmasını stimullaşdırır.

Fikrimizcə, məhsulun keyfiyyətinin idarə edilməsi üzrə kompleks sistemin yaradılması məqsədi ilə aşağıdakı tədbirlərin keçirilməsi məqsədəuyğun olardı:

- hazır məhsul, yarımfabrikat, xammal, material və texnoloji proseslər üçün müasir standartların hazırlanması və tətbiqi;
- məhsulun, xammalın və materialların xüsusiyyətlərinin və keyfiyyətinin araşdırılması və qiymətləndirilməsinin müasir metodların tətbiqi;
- bazar tələbatı və konyukturasına uyğun yeni keyfiyyətli məhsulun istehsalı üçün əsas fondların maksimal istifadəsi üzrə tədbirlər planının hazırlanması;
- ən mühüm məhsul, yarımfabrikat, xammal, material və texnoloji proseslərin keyfiyyətinin texniki nəzarətinin səmərəli təşkili;
- mövcud keyfiyyət standartlarının iqtisadi səmərəliliyinin müəyyən olunması, onların səmərəliliyinin artırılması üçün elmi-texniki, təşkili və digər yolların axtarışı.

Yuxarıda qeyd edilənlər maşınqayırma sənayesinin və onun sahələrinin inkişafına geniş imkanlar yaradır və yüksək rəqabət qabiliyyətli məhsulun istehsalına təkan verir.

Müzakirə

Beləliklə, sahənin beynəlxalq rəqabət qabiliyyətliliyi mövcud texniki, iqtisadi və təşkilati imkanlarından səmərəli istifadə etməklə, konkret istehlakçılar qruplarının tələbatının ödənilməsi üçün yüksək keyfiyyətli məhsulların istehsalı və satışı (xərclərin beynəlxalq səviyyəsindən yüksək olmaması şərtlə) ilə müəyyən edilir.

Rəqabət qabiliyyətlilik resurs amillərdən başlayır və ölkənin coğrafi mövqeyindən, iqlim şərtlərindən, ölkədə təbii resursların mövcud olmasından, ixtisaslı iş qüvvəsinin mövcudluğundan və kapital yığımının səviyyəsindən asılıdır. Lakin rəqabət mübarizəsində uğur qazanmaq üçün bu amillər kifayət deyil. İstənilən sahədə uğur əldə edilməsi bu amillərdən daima səmərəli istifadə mexanizminin fəaliyyətindən asılıdır.

Nəticə/Conclusion

Yuxarıda qeyd olunanları nəzərə alaraq, belə nəticəyə gəlmək olar ki, sənaye sahəsinin beynəlxalq rəqabət qabiliyyətliliyi sahənin dünya və daxili bazarların tələblərinə cavab verən əmtəə və xidmətləri istehsal etmək qabiliyyətindən, həmçinin müəssisələrin mövcud rəqabət qabiliyyəti potensialının yüksəldilməsi üçün şərait yaradılmasından ibarətdir. Onu da xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, əmək məhsuldarlığı sənaye sahəsinin rəqabət qabiliyyətinin qiymətləndirilməsində ən vacib amillərdən biri kimi sayılır. Aparılan araşdırmalara əsasən aşağıdakı qənaətə gəlmək olar:

- 2020-ci ildə ölkənin ümumi daxili məhsulunun yalnız 0,3% -i maşınqayırma sahələrində istehsal olunub, bu da inkişaf etmiş ölkələrlə müqayisədə əhəmiyyətli dərəcədə aşağıdır. Məsələn, Almaniyanın maşınqayırma sənayesi ölkənin ÜDM-nun təxminən 40%-nı və dünya məcmu ixracının 20,4% -nı təşkil edir.

- Daxili bazarın maşınqayırma məhsullarına tələbatının yalnız 8,6 % daxili istehsal hesabına ödənilir. Ölkəyə hər il 3 mlrd. dollara qədər maşınqayırma məhsulları idxal edilir.
- Ölkə daxilində istehsal edilən maşınqayırma məhsullarının 24 % -dək ixrac edilir ki, bu da bir tərəfdən sahənin beynəlxalq bazarlarında rəqabət qabiliyyətli olmasını, digər tərəfdən isə, sahənin zəif inkişafını göstərir.

Müasir bazar münasibətləri şəraitində maşınqayırma sahəsinin yaxın gələcəkdə beynəlxalq rəqabət qabiliyyətinin yüksəldilməsini təmin edə biləcək istiqamətlər kimi, aşağıdakilər ola bilər:

- ixrac yönümlü məhsulun istehsalı üçün innovasiya fəaliyyətinin gücləndirilməsi və təkmilləşdirilməsi;
- peşəkar ixtisaslaşdırılmış kadrların hazırlanması və təkmilləşdirilməsi;
- daxili bazarın müdafiəsi məqsədi ilə zəruri tədbirlərin həyata keçirilməsi;
- ölkə daxilində istehsal olunan analoji məhsulların idxalına kvotaların tətbiqi;
- müasir tələblərə cavab verən marketinq xidmətinin təkmilləşdirilməsi ;
- maşınqayırma müəssisələrinin beynəlxalq rəqabət qabiliyyətinin yüksəldilməsi məqsədi ilə ixrac olunan məhsullarının sertifikatlaşdırılma sisteminin formalaşdırılması;
- xarici ölkələrin təcrübəsini nəzərə almaqla istehsal olunan məhsulların reklamı ilə əlaqədar müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsi.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat /References

- ARDSK(2021).Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin rəsmi internet sahifəsi. www.stat.gov.az. [Müraciət tarixi: fevral, 2022]
- Rubin B.Y. (2018) ” Teoriya i praktika konkurensii”, Moskva, Hayka, 2018, s. 154
- Porter M. (2006) ” Konkurensiya”, 2-e izd., , Moskva, Vilyams, s. 255
- http://help-stud.ru/ref_mejdunarodnaya_kokurentosposobnost-otrasli.html. (Data obraşeniya: oktyabr, 2021)
- İsmayılov E.A. (2013) ” Maşın və avadanlıqların istehsalı üzrə rəqabət qabiliyyətliliyin təmini məsələləri.”, AMEA-nın İqtisadiyyat İnstitutu, Elmi Əsərlər Toplusu, №3 [Müraciət tarixi : aprel, 2022]
- Mamedov E.Y. (2012) ” Maşınqayırma:proşloe i nastoyashее”, Bissinets Time magazine, №1
- “Otçot o promışlennom razvitii (2018) ”UNİDO-2018, [Data obraşeniya: 30 yanvar, 2022]
- Stigler Dj. (2000).”Soversennaya konkurensiya: istoričeskiy rakurs”, Sankt-Peterburq.

Формирование и направления развития в Азербайджане конкурентоспособной машиностроительной промышленности

Эмин Исмаилов

Научный сотрудник Института Экономики НАН Азербайджана

Email: emin.ismayilov.54@mail.ru

Бахтиназ Даньялова

Научный сотрудник Института Экономики НАН Азербайджана

Email: nazakerimova@hotmail.com

Резюме: В современных условиях интеграции национальной экономики в мировую хозяйственную систему важное значение имеет повышение конкурентоспособности экономики страны, в том числе промышленных отраслей. В связи с этим в статье рассматривается современное состояние машиностроительной промышленности Азербайджана и оценка с аспекта ее конкурентоспособности. Практическое значение статьи заключается в том, что полученные результаты смогли бы сыграть положительную роль в формировании в стране конкурентоспособной машиностроительной промышленности и определении направлений ее развития.

Ключевые слова: национальная экономика, промышленность, машиностроение, конкурентоспособность, импорт, экспорт.